

ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДІА-ОСВІТИ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС

Чмир Т.С.

Україна, м. Мелітополь, Мелітопольський інститут державного та
муніципального управління «Класичного приватного університету»

Сьогодні неможливо уявити життя без інформаційно-комунікаційних технологій та системи мас-медіа, зокрема преси, радіо, кіно, телебачення, мережі Інтернет. Більшість вільного часу людина проводить взаємодіючи з різноманітними медіа, які безпосередньо впливають на її світогляд, життєві цінності, культуру та взаємовідносини з іншими людьми, особливо це стосується дітей та молоді.

Вплив медіа на освіту молодого покоління має неоднозначний характер. В більшості випадків медіа можуть бути джерелом потрібної, корисної, вагомої інформації для навчання та виховання особистості. Але іноді медіа-засоби негативно позначаються на дітях та молоді, що обумовлюється наступними чинниками: вседозволеність інформаційного ринку, засилля низькопробної медіа-продукції, низькоморальних ідеологем та цінностей.

Отже, виникає потреба у розвитку медіа-освіти, направленої на підвищення імунітету суспільства до соціально шкідливих інформаційних впливів та запобігання вразливості людини до медіа-насилства і медіа-маніпуляцій, втечі від реальності в лабіринти віртуального світу, поширенню медіа-залежностей.

На жаль, сьогодні в Україні не існує повної та ефективної системи медіа-освіти. Тому необхідним є впровадження медіа-освіти в країні як важливої складової модернізації освіти, що сприятиме побудові в Україні

медіа-інформаційної культури молодого покоління: забезпечення всебічної підготовки дітей і молоді до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою медіа, формування у них медіа-обізнаності, медіа-грамотності і медіа-компетентності відповідно до їхніх вікових та індивідуальних особливостей.

Отже, під медіа-освітою розуміють частину освітнього процесу, спрямованої на формування в суспільстві медіа-культури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні (комп'ютерно-опосередковане спілкування, Інтернет, мобільна телефонія) медіа з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій.

Метою медіа-освіти є формування медіа-культури, тобто сукупності інформаційно-комунікаційних засобів, що функціонують у суспільстві, знакових систем, елементів культури комунікації, пошуку, збирання, виробництва і передачі інформації, а також культури її сприймання соціальними групами та соціумом у цілому.

Що стосується медіа-культури особистості, то даним поняттям характеризують здатність людини ефективно взаємодіяти з мас-медіа, адекватно поводитися в інформаційному середовищі значущих для неї спільнот (малих груп, родини, навчального колективу).

Рівнями медіа-культури є:

- медіа-обізнаність – передбачає засвоєння особистістю системи знань про засоби масової комунікації, їх історію та особливості функціонування, користь і шкоду для людини, вміння убезпечити себе від негативних інформаційних впливів і вільно орієнтуватись у світі інформації;
- медіа-грамотність – представляє собою вміння користуватися інформаційно-комунікативною технікою, виражати себе і спілкуватися за

допомогою медіа-засобів, свідомо сприймати і критично тлумачити інформацію, відділяти реальність від її віртуальної симуляції, тобто розуміти реальність, сконструйовану медіа-джерелами, осмислювати владні стосунки, міфи і типи контролю, які вони культивують;

- медіа-компетентність – забезпечує розуміння особистістю соціокультурного, економічного і політичного контексту функціонування медіа, засвідчує її здатність бути носієм і передавачем медіа-культурних смаків і стандартів, ефективно взаємодіяти з медіа-простором, створювати нові елементи медіа-культури сучасного суспільства [1].

До основних факторів, що обумовлюють перспективність впровадження медіа-освіти у навчально-виховний процес, можна віднести:

- всебічний розвиток медіа-інформаційного середовища, що сприятиме побудові в країні демократичного, громадянського суспільства, орієнтованого на сталий розвиток;

- вплив якості інформаційного простору та сформованих медіа-компетентностей дітей на майбутнє нового покоління, зокрема майбутнє України;

- підготовку підростаючого покоління до спілкування із засобами масової комунікації під час соціалізації;

- захист дітей від потенційно шкідливих ефектів медіа, формування такого споживача медіа, котрий міг би ефективно задовольняти свої інтереси, використовуючи засоби масової комунікації.

Медіа-освіта направлена на вирішення таких головних завдань, як сприяння формуванню:

- медіа-імунітету особистості, який робить її здатною протистояти агресивному медіа-середовищу, забезпечує психологічне благополуччя при споживанні медіа-продукції, що передбачає медіа-обізнаність, уміння обирати потрібну інформацію, оминати інформаційне «сміття», захищатися від

потенційно шкідливої інформації з урахуванням прямих і прихованих впливів;

- рефлексії і критичного мислення як психологічних механізмів медіа-грамотності, які забезпечують свідоме споживання медіа-продукції на основі ефективного орієнтування в медіа-просторі та осмислення власних медіа-потреб, адекватного та різнобічного оцінювання змісту і форми інформації, її повноцінного і критичного тлумачення з урахуванням особливостей сприймання мови різних медіа;

- здатності до медіа-творчості для компетентного і здорового самовираження особистості та реалізації її життєвих завдань, покращення якості міжособової комунікації і приязності соціального середовища, мережі стосунків і якості життя в значущих для особистості спільнотах;

- спеціалізованих аспектів медіа-культури: візуальної медіа-культури (сприймання кіно, телебачення), музичної медіа-культури, розвинених естетичних смаків щодо форм мистецтва, опосередкованих мас-медіа, та сучасних напрямів медіа-арту тощо [1].

На думку фахівців ЮНЕСКО, саме медіа-освіта дозволить вирішити ці завдання, оскільки вона пов'язана з усіма видами медіа (друкованими, графічними, звуковим, екранним) та різними технологіями; вона дає можливість людям зрозуміти, як масову комунікацію використовують у їх суспільстві, оволодіти навичками використання медіа при спілкуванні з іншими людьми, а також забезпечує знання того, як:

- аналізувати, критично осмислювати та створювати медіа-тексти;
- визначати джерела створення медіа-текстів, їх політичні, соціальні, комерційні та/або культурні інтереси, контекст;
- тлумачити медіа-тексти та цінності, які ці медіа-тексти поширюють;
- відбирати відповідні медіа для створення й поширення власних медіа-текстів та знаходження зацікавленої в них аудиторії;
- отримати можливість вільного доступу до медіа, як для сприйняття,

так і для створення медіа-продукції.

Згідно Концепції впровадження медіа-освіти в Україні, розробленої Інститутом соціальної та політичної психології НАПН України, схваленої постановою Президії НАПН України та підтриманої Національною експертною комісією України з питань захисту суспільної моралі (травень 2010 р.), медіа-освіта повинна ґрунтуватись на таких основних принципах:

1. Особистісний підхід. Медіа-освіта базується на актуальних медіа-потребах споживачів інформації з урахуванням їхніх вікових, індивідуальних та соціально-психологічних особливостей, наявних медіа-уподобань і рівня сформованості медіа-культури особистості та її найближчого соціального оточення.

2. Перманентне оновлення змісту. Зміст медіа-освіти постійно оновлюється відповідно до розвитку технологій, змін у системі мас-медіа, стану медіа-культури суспільства та окремих його верств. Використовуються актуальні інформаційні прецеденти, поточні новини, сучасні комплексні медіа-феномени, популярні в молодіжному середовищі. При здійсненні медіа-освіти забезпечується баланс між актуальною сьогоденністю та історичними надбаннями.

3. Орієнтація на розвиток інформаційно-комунікаційних технологій. Медіа-освіта спирається на передові досягнення в галузі інформаційно-комунікаційних технологій, використовує їх для організації роботи медіа-педагогів, формування спільних інформаційних ресурсів, полегшення комунікації та координації в середовищі взаємодії учасників медіа-освітнього руху. У процесі медіа-освіти враховуються тенденції розвитку новітніх медіа.

4. Пошанування національних традицій. Медіа-освіта базується на культурних традиціях народу, враховує національну та етнолінгвістичну специфіку медіа-потреб її суб'єктів, забезпечуючи паритетність їхньої взаємодії

і конструктивність діалогу.

5. Пріоритет морально-етичних цінностей. Медіа-освіта спрямована на захист суспільної моралі і людської гідності, протистоїть жорстокості і різним формам насильства, сприяє утвердженню загальнолюдських цінностей, зокрема ціннісному ставленню особи до людей, суспільства, природи, мистецтва, праці та самої себе.

6. Громадянська спрямованість. Медіа-освіта в міру набуття нею форми медіа-освітнього руху сприяє розвитку в країні громадянського суспільства. Вона спирається на потенціал громадських об'єднань і асоціацій, узгоджує свої зусилля з розвитком інших громадських рухів. При цьому медіа-грамотність громадян перетворюється на важливий складник політичної культури суспільства.

7. Естетична наснаженість. Медіа-освіта широко використовує кращі досягнення різних форм сучасного мистецтва та естетичного виховання засобами образотворчого мистецтва, музики, художньої літератури, кіно, фольклорних практик, розвивається з урахуванням потенціалу існуючих у суспільстві загалом і на місцевому рівні інституцій та окремих проєктів мистецького профілю.

8. Продуктивна мотивація. У межах медіа-освіти поєднуються акценти на творче сприймання медіа і розвиток здатності того, хто вчиться, створювати власну медіа-продукцію. Виробництво в медіа-освітньому процесі медіа-продукту з метою його подальшого використання в спільноті, на фестивалях, конкурсах тощо сприяє формуванню продуктивної мотивації учасників медіа-освітнього процесу [1].

Медіа-освіта повинна впроваджуватись в усі складові системи безперервної освіти в Україні, починаючи з дошкільної освіти.

Основними формами медіа-освіти в Україні є:

1. Медіа-освіта дошкільна є принципово інтегрованою і спрямована

на збалансований естетичний та інтелектуальний розвиток особистості дитини (включаючи різні форми інтелекту, зокрема емоційний, соціальний і практичний інтелект), забезпечує її захист від агресивного медіа-середовища (у тому числі від інформаційного «сміття», невідповідних віковим можливостям психіки дитини інформаційних впливів, зокрема продукції, що містить елементи насильства, жахів, еротики), уміння орієнтуватись, обирати і використовувати адаптовану відповідно до вікових норм медіа-продукцію.

2. Медіа-освіта шкільна охоплює інтегровану медіа-освіту (використання медіа-дидактики в межах існуючих предметів), спеціальні навчальні курси, факультативи, гурткову, студійну та інші форми позакласної роботи. Ця форма медіа-освіти спрямована переважно на формування критичного мислення, комунікаційної медіа-компетентності.

3. Медіа-освіта позашкільна спрямована на розвиток способів творчого самовираження особистості, має супроводжувати шкільну медіа-освіту, підсилювати її ефект. Базується переважно на діяльності громадських організацій, волонтерських і комерційних засадах, охоплює сімейну медіа-освіту, використовується в межах психотерапевтичної і психологічно-консультаційної допомоги.

4. Медіа-освіта у вищій школі передбачає підготовку як фахівців для мас-медіа, так і медіа-педагогів та медіа-психологів. Крім того, медіа-освітні елементи мають увійти до навчальних програм циклу професійно-орієнтованої, гуманітарної підготовки з інших спеціальностей у відповідних їм обсягах.

5. Батьківська медіа-освіта забезпечує ефективність медіа-освіти сім'ї як провідного чинника і соціального середовища ранньої соціалізації дитини. Має стати частиною цілісної системи медіа-освіти, зокрема складником психологічного блоку підготовки фахівців у вищій школі, діяльності громадських шкіл свідомого батьківства, центрів по роботі із сім'ями тощо.

6. Медіа-освіта дорослих – форма безперервної освіти, заснована на

використанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій і новітніх медіа; забезпечує вирівнювання досвіду поколінь (зокрема старшого покоління, соціалізація якого відбувалася в умовах іншої системи мас-медіа), постійний особистісний розвиток і підвищення кваліфікації.

7. Медіа-освіта засобами медіа – провідна форма стихійної медіа-освіти дітей і дорослих, яка, однак, за відповідних зусиль може набувати ознак цілеспрямованості та конструктивності. Цілеспрямована медіа-освіта засобами медіа забезпечується навчальними, інформаційно-аналітичними, інформаційно-розважальними програмами та медіа-проектами, потребує значного підвищення якості освітньої медіа-продукції, залучення до виробництва та експертизи якості медіа-продукту фахових медіа-педагогів і медіа-психологів [1].

Сьогодні пріоритетними напрямками розвитку в Україні ефективної системи медіа-освіти є:

- створення системи шкільної медіа-освіти, що передбачає розроблення психологічно обґрунтованих навчальних програм інтегрованої освіти для молодших класів загальноосвітніх шкіл, сприяння поширенню практики інтеграції медіа-освітніх елементів у навчальні програми з різних предметів, напрацювання низки факультативних медіа-освітніх програм для підлітків, упровадження курсу медіа-культури з урахуванням профільного навчання, активізація гурткової роботи, фото-, відео-, анімаційних студій, інших позакласних форм учнівської творчості медіа-освітнього спрямування;

- розроблення стандартів фахової підготовки медіа-педагогів і медіа-психологів для системи освіти, спеціалізованих навчальних курсів для підготовки і перепідготовки фахівців медіа-освітнього профілю на базі вищої педагогічної і психологічної освіти;

- активізація співпраці вищих навчальних закладів, які готують фахівців для медіа-виробництва і сфери мистецтва, з Національною академією наук

України, Національною академією педагогічних наук України та Національною академією мистецтв України, з метою проведення міждисциплінарних досліджень з проблем медіа-освіти, налагодження обміну досвідом і кадрового забезпечення викладання спеціальних дисциплін для медіа-педагогів;

- організація за участю громадських об'єднань і медіа-виробників різних форм позашкільної освіти, включаючи форми для дітей дошкільного віку, батьківської педагогіки, творчих студій для дітей і молоді, дитячі та молодіжні фестивалі, конкурси, проекти місцевого і всеукраїнського рівня для сприяння розвитку медіа-культури і підтримки системи медіа-освіти;

- налагодження повноцінного суспільного діалогу з метою оптимізації медіа-освітньої діяльності самих медіа, підвищення психологічної та педагогічної компетентності працівників молодіжних редакцій різних медіа, поліпшення якості дитячих і молодіжних програм [1].

Глобальний розвиток інноваційних інформаційних технологій неоднозначно впливає на розвиток суспільства, зокрема молодого покоління: з одного боку - відкриває великі можливості для розвитку інтелектуального та творчого потенціалу, з іншого – несе низку небезпек, таких як руйнація ментального імунітету особистості, спотворення уявлень про світ, формування негативної ціннісної орієнтації, зниження моральності, знецінення «живого» спілкування тощо.

Отже, актуальності набуває питання впровадження ефективної системи медійної освіти в Україні, направленої на формування самостійного критичного мислення людини, вміння орієнтуватися в сучасних інформаційних потоках, виховання компетентного медіаспоживача, підвищення рівня медіаграмотності. Але потрібно розуміти, що процес медіа-освіти має безперервний характер та повинен відбуватися на протязі всього життя людини.

Література:

1. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні // Інститут соціальної та політичної психології

III Міжнародна науково-практична конференція
“Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи”
<http://konferenciazoiippo2017.blogspot.com/>

Національної академії педагогічних наук України. [Електронний ресурс] – Режим доступу :http://www.ispp.org.ua/news_44.htm.

2. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / ред.-упор. В.Ф. Іванов, О.В. Волошенко; за науковою редакцією В.В. Різуна. – Київ: Центр вільної преси, 2012. – 352 с.
3. Медіакультура особистості; соціально-психологічний підхід: навчально-методичний збірник / О.Т. Баришполець, Л.А. Найдьонова, Г.В. Мироненко, О.С. Голубєва, В.В. Різун та ін.; За ред. Л.А. Найдьонової, О.Т. Баришпольця. – К.: Міленіум, 2009. – 440 с.
4. Носаченко І. М. Медіаосвіта як напрямок навчально-виховного процесу в школі / І. М. Носаченко// Наукові записки. Серія: Педагогіка. – 2013. – № 3. – С.102-108.
5. Онкович Г. В. Медіаосвіта в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку / Г. В. Онкович // Нові технології навчання: матеріали другого міжнародного семінару «Навчально-виховне середовище та моральність у XXI столітті» /. – Київ; Вінниця, 2010. – № 62. – С. 89-92.